

Molnár Zsolt

Kodály és Debrecen

Bevezetés

Csaknem negyven évet fog át azoknak az eseményeknek a láncolata, melyek Debrecen és Kodály Zoltán nem mindennapi kapcsolatának alakulását jelzik, s amelyek során a Mester a nagy hagyományú cívisvárosban fokozatosan otthonra talált. Hol sűrűbb, hol ritkább időközönként tett debreceni látogatásai minden esetben nyomot hagytak az itt élő, a zenét és általában a kultúrát szerető, azokat pártoló emberek emlékezetében. E találkozásokra visszatekintve elmondhatjuk, hogy azok értéke nemcsak az esetenként megélt szellemi és zenei élményekben rejlett, hanem abban is, hogy általuk megmutatkozhatott az életmű teljessége. Ugyanis Kodály tudósként, zeneszerzőként és a nemzet nagy zenei nevelőjeként jó néhány alkalommal megajándékozott bennünket személyes jelenléte élményével. Mindezekon túlmenően a távolból is számtalan jelét adta annak, hogy figyelni az itteni eseményeket. Úgy érezzük, szerette Debrecent.

Természetesen, ahhoz, hogy ez a kapcsolat valóban gyümölcsöző legyen, megfelelő befogadó közegnek is lennie kellett. Debrecen a maga zenei múltjával teljes mértékben alkalmas volt ennek a szerepkörnek a betöltésére, hiszen hagyományai ilyen tekintetben is évszázadokra nyúlnak vissza. E hagyományoknak több olyan eleme van, melyek mai zenei életünkkel, zenetanításunkkal, illetve a kodályi törekvésekkel is kapcsolatba hozhatók. Érdemes ezért néhány gondolat erejéig – ha csak vázlatosan is – ezekre is visszatekinteni.

Akkor, amikor a reformáció eszméi iránt fogékony, puritán városi lakosság többségének zenei igényeit a zsoltáréneklés még tökéletesen kielégítette, az ősi Kollégium falai között Maróthi György már bevette iskolai reformjába a harmonikus éneklés és zene tanítását. Életre hívta a Kántust, mely az egyháznak és a városnak ma is méltó büszkesége. Tanítványaival megkedveltette a „musica mesterségét” is, és indítványozta egy 12 tagú „musicum collégium” felállítását. Munkálkodásának eredményeként a nyomtatásban megjelent „Zsoltároknak négyes nótájik” alapján tanították az éneklést. 1811-től pedig a „kóták szerint való éneklést” a felső osztályokban meg is követelték.

Az 1862-ben életre hívott Debreczeni Zenede megadta a zeneszeretőknek „a zene rendszeres, s kivált olcsó díj mellett történő tanulásának és művelésének” lehetőségét. Ily módon kialakult a zenei élet centruma. Mindenkori vezetői sokat

tettek a zeneoktatás és a zenei élet kiteljesedéséért. A Vár utcai Zenepalotát 1894-ben építtető Simonffy Emil rendkívül széles látókörű igazgató volt, aki nemcsak a helyi zenei életet szervezte, hanem összefogta a vidéki zenedéket is. 1906-ban országos értekezletet hívott össze. Ennek eredménye egy memorandum volt, melyben a kultuszminisztériumot a zenetanítás országos ellenőrzésére kérték, többek között a kontárkérdés felszámolására, az egységes tanterv, tananyag és osztályozás bevezetésére. Hangsúlyozták az énektanítás fontosságát még a középiskolákban is, és javaslatot tettek a háromlépcsős zenei nevelés kialakítására (több mint 100 évvel ezelőtt!). Az utódok is hasonló törekvésekről tettek tanúbizonyságot.

Sürgötték az államilag megerősített zenetanítási oklevél kiadásának jogát. Később, a harmincas években pedig egy sor zenepedagógiai újítás meg is valósult. (Zeneóvoda, zenei előképző, tananyag modernizálása stb.)

Természetesen mindez kedvezően befolyásolta a helyi zenei életet. A Zenekedvelők Köre már a kezdeti időszakban jelentős művészeket hívott meg a városba. (Hubay Jenő, Popper Dávid, Geyer Stefi). Majd, amikor stabilabb helyzetbe került, rendszeressé váltak a hangversenyek, ugyancsak több, nemzetközi hírű művész közreműködésével (Dohnányi, Ysaye, Sauer, Kubelik, Kreisler, Altman, Casals és mások). A körnek egyébként több támogatója volt, mint ahányan ma hangversenybérletet vesznek Debrecenben.

Amint az eddigiekből kiderült, valóban mélyen gyökeredző és jelentős az a hagyomány, amelynek köszönhetően Debrecen zenei élete kifejlődhetett. Ezt a hagyományt erősítették még a különböző dalosversenyek, melyek közül az első 1868-ban volt, és a szervezett magyar énekkari élet kiindulópontjának tekinthető. 1929-ben, a huszonkettedik után történt az első határozott megnyilatkozás a helyi sajtóban Kodály zenéjével kapcsolatban, mondván, hogy a dalkultúra megizmosodása érdekében „a jellegzetes magyar muzsikát – Kodály! – is gyakrabban lehetne szerepeltetni műsoron.”

De ekkor már négy éve volt annak, hogy Kodály városunkban először tartott előadást.

Kodály és Debrecen első találkozása

A Mester első itteni látogatása többféle szempontból is különlegességnek számított. Ez volt az első olyan alkalom, amikor – 1925. április 26-án – Budapesten kívül előadást tartott, és ekkor foglalkozott először áttekintően zenetörténeti kérdésekkel, „Régi magyar táncok” címmel. Breuer János „Bartók és Kodály” című tanulmánykötetéből tudhatjuk, hogy mindent összeadva is ez volt életének ötödik felolvasása. A helyszín az immár Kodály nevét viselő Debreczeni Zenede hangversenyterme volt. Az előadás az Eötvös-Kollégium volt Tagjai Szövetsége vándorgyűlésének keretében zajlott, és nagy eseménynek számított a városban.

Kodály és a többi volt kollégista már az előadást megelőző napon megérkezett, és ünnepélyes fogadtatásban részesült. Az ülést a város kultúratanácsnoka, dr. Csűrös Ferenc nyitotta meg, aki szintén Eötvös-kollégista volt. Az előadás szövege nyomtatásban nem jelent meg, ellenben a Debreczeni Független Újság – amely az egész eseménysorozatot lelkesülten harangozta be – közölte annak teljes gondolatmenetét. (Az újságíró neve sajnos ismeretlen maradt.)

Kodály ebben rámutatott arra, hogy a magyar zenével foglalkozó tudomány még csak az anyaggyűjtés korszakánál tart. A magyar táncal Rétvai Prikkel Marian kitűnő könyve ugyan foglalkozik, de a zenével nem. A régi magyar tánczenéről igen kevés adatunk van. Áttekintette a 16–19. század meglehetősen gyér, olykor százévnyi űrt mutató, hiányos forrásanyagát. Megvilágította, hogy az 1790-es évek után az újabb tánczene hogyan keveredett; van benne német és olasz dallam és frazeológia, bécsi klasszikus és lengyel kisorosz hatás, és egy vékony ér a magyar néphagyományból. Említést tett egy 1820–30 körüli nótagyűjteményről, és néhány kéziratot mű szerzőjéről, akiknek hírneve messze meghaladja azt, ami ismert műveik után várható, s így valószínű, hogy műveik egy része lappang. A hangszeres tánczene az 1790-es évek után jelent meg. Többnyire zongorára vannak letéve, de az egész irodalom a hegedű jegyében született. Ezek – bár elég gyengék – világosan mutatják az elemeket. Lassú és frissből állnak, az úgynevezett dísz az I.–V. akkordokra hangoltan, amely felett a vezető szólam újabb futamokat hallat, ezek többnyire akkordtöredékekből állnak.

A harmincas évek

A 30-évek zenei élete különösen eseménydús volt Debrecenben. Erre az időszakra estek a Brahms (1933) és Liszt (1936) emlékhangversenyek. Ekkor ünnepelte a Zenede fennállásának 75. évfordulóját. Bartók Béla ebben az időszakban két hangversenyt is adott az Aranybikában (1931-ben és 1939-ben. Az első szereplése 1925-ben volt). Egyre több alkalommal szólaltak meg Kodály és Bartók kórusművei a város lelkes és állhatatos kórusvezetőinek köszönhetően. A MÁV Filharmonikus Zenekar bérleti sorozata, valamint a helyi művésztanárok szereplései biztosították a zenei élet folyamatosságát. Kodály is erről az időszakáról írta, hogy művei ekkor már stabil megélhetési lehetőséget biztosítottak számára. A várossal való kapcsolata is ezidőtájt volt föllendülőben. Egyszer előadást tartott, három alkalommal pedig jelentős művei szólaltak meg.

A „Népzene és műzene” című előadást, illetve az annak keretét adó hangversenyt az az Ady Társaság rendezte 1934. április 15-én, melynek fő célkitűzése volt a kortárs irodalomnak, mindenekelőtt Ady Endre költészetének népszerűsítése, a haladó gondolatok terjesztése, illetve ezeken keresztül a látóhatár kitágítása. A társaságon belül zenei szekció is működött. Kodály előadása és a hang-

verseny nagy érdeklődést váltott ki a városban. Az Aranybikában megtartott nagyszerű rendezvény belépőjegye Medgyessy Ferenc szobrászművésznek ez alkalomra készített, és 1500 példányban sokszorosított Kodály-plakettje volt. A műsoridőt természetesen teljes egészében Kodály-művekkel töltötték ki. A Zenede gyermekkara énekelt Elefánthy Mária vezetésével, (Négy Tantum ergó; Süket sógor; Táncnóta) a Kollégium polgári fiúiskolájának kórusát Csösz László vezényelte (Lengyel László). A később zeneakadémiai tanárrá lett Hoór Tempis Erzsébet három dallal gazdagította az est műsorát („A tavasz”; „A csitári hegyek alatt”; „Jöjj te hozzám, kis pacsirta). Közreműködött dr. Baranyi János zongoraművész, a Zenede igazgatója (Székely nóta; Székely keserves; Allegro giocoso). A Dóczy-gimnazisták Horváth Károlynak, Kodály és Bartók művei lelkes tolmácsolójának vezetésével szerepeltek (Pünkösdlő), a zenedéseket Szabó Emil vezényelte (Mátrai Képek).

Másnap Kodály meglátogatta a Dóczy-intézetet, ahol rendkívül meleg fogadtatásban részesült. A Mester megérezte, hogy a gyerekek milyen szívesen énekelik az ő zenéjét. Az egyik helyi lap krónikása így kommentálta az eseményeket:

„A muzsika fejedelme járt nálunk. A halk szavú próféta előadása egyike volt a leglenyűgözőbb előadásoknak.”

A Hány János szabadtéri előadása

A daljáték két hónappal később, a Debreceni Hét keretében került megrendezésre. Háromszor adták elő. Ennek jelentősége többféle szempontból is túlmutatott a város határán. Többszörös elsőséget élvezett azért, mert először hangzott el szabadtéren és vidéken (Debrecenben ez volt az első szabadtéri előadás!), és ekkor volt az első teljes Hány-közvetítés a Magyar Rádióban. Ráadásul szabadtérről először, egyenes adásban. A három előadás helyszíne, a Református Kollégium udvara ideálisnak bizonyult minden tekintetben. Nem véletlenül írt róla az előadások után oly nagy lelkesedéssel Fáy Árpád újságíró a Debreceni Független Újságban:

„...méltóbb keretet a költő sem álmodhatott volna magának műve színrehozatalára, mint az ősi Kollégium udvarát, körül az árkados folyosókkal, falakkal, amelyek a szigorú hagyomány és fürge haladás szellemi birkózásának tanúi – és fejük fölött a csillagos ég.”... „Ez az épület predesztinálja Debrecent, hogy a magyar Salzburg legyen.”

(Sajnálatos, hogy ennek lehetőségétől az udvar – véleményem szerint nem eléggé átgondolt – befásítása miatt elestünk.)

A zenekari teendőket a Zenede tanáraival és tehetősebb növendékeivel kiegészített, akkor már 10 éves MÁV Zenekar látta el. Hozzájuk társították a Bocskay gyalogezred fúvószenekarát is. A tömegjeleneteket mintegy 200 tagú kórus oldotta meg a Zenede kórusának, a Városi Dalárdának és a Mácsai Dalkörnek

egyesítésével. A tánckar huszárjait a Gábor Áron tüzérezred adta, s a gyermek-kórus is a Zenedéből jött.

A főszereplők a budapesti Operaház kiváló énekesei voltak. Dr. Palló Imre, Nagy Izabella, Sebeők Sári, Budanovits Mária, Maleczky Oszkár, Tornyai Gyula. Vezényelt Ferencsik János. A rendező, Rékay András a mintegy 30 méter széles, 300 m²-es színpadon mozgatta a szereplőket, mely díszleteivel varázslatosan szép és különleges helyszínt biztosított az előadás számára. Az előadást a szerzőn és a szövegkönyvírón kívül igen sok neves személyiség is megtisztelte jelenlétével. A sok ezer főnyi közönség soraiban mindhárom napon távolabbi vidékekről idesereglett érdeklődők is ültek.

Hadd idézzek néhány gondolatot Kodálytól a főpróba után készült interjúból: „Őszintén mondom, hogy a legteljesebb mértékben meg vagyok elégedve. Olyan ez az előadás, amilyennek megálmodtam (...) Most látom csak igazán, hogy mennyire tévedtek azok az egyébként nagy kultúrájú kritikussaim, akik annak idején, amikor a Hány Jánost az Operaház bemutatta, meglepődve érdeklődtek nálam, hogy miért éppen ilyen furcsa szövegkönyvet választottam. Nos, amit azok a nagy kultúrájú urak nem értettek meg, azt megértették a tömegek Budapesten, és bízom benne, Debrecenben is meg fogják érteni, hiszen ennek az ízig-vérig magyar mesejátéknak a lelkisége rendkívül közel áll Debrecen színmagyar közönségéhez.”

A Székelyfonó első vidéki előadása

1937. május 20–22-én háromnapos Kodály-ünnepség volt a városban. Az első napon a Zenede adott hangversenyt. Ezen Tóth Aladár, a magyar zenei élet akkori legtekintélyesebb kritikus is részt vett. Ő mondta a bevezetőt a Székelyfonó két előadása alkalmával. Mindkét hangverseny első felében a Zenede kórusai szerepeltek Elefánthy Mária és Szabó Emil vezetésével. (Kodály művekkel.) Fölcsendült ezen alkalmakkor egy érdekes kamaramű is. A Zenede kiváló zongoraművész-tanára és későbbi igazgatója, Galánffy Lajos elkészítette a Marosszéki-táncok zongorástrió változatát, melyet nagy sikerrel elő is adott két nagyszerű művész tanár kollegája, Búza Gábor hegedűművész és Erdész Mihály gordonkaművész társaságában. A partitúra utolsó oldalán a következő mondat volt olvasható:

„Az átiratot átnézte, javította és előadását engedélyezte: Kodály Zoltán.” (Alatta a Mester aláírásával.) E kézirat másolata ma is megvan a Kodály-szak-középiskola könyvtárában.

A Székelyfonó nem jöhetett volna létre Horváth Árpád színházigazgató megszállottsága nélkül. Jelentősége azért is kiemelkedő, mert a vezénylő karmester, Komor Vilmos és Basilides Mária kivételével minden szereplőjét Debrecen adta. A többi énekes szólista Hoór-Tempis Erzsébet tanítványa volt, akik közül nem egy néhány éven belül ismert énekes lett: Neményi Lili, Turján Vilma, Papp Jú-

lia, Illyés Sándor, D. Kovács József, Bakó József és mások. A betanítás teljes munkáját a kiváló énektanárnő végezte, az énekkart a Szent László Dalegylet adta, a zenekar felkészítéséről Búza Gábor és Szabó Emil gondoskodott.

A krónikás följegyezte, hogy az előadás komoly anyagi nehézségekbe ütközött. A karmester és Basilides Mária lemondott tiszteletdíjáról, és még egy Kodály-tisztelő zenerajongó személyes segítségére is szükség volt. Valamiért a hírvetés is akadozott, aminek következtében bizony a nézőteret „vattázni” kellett. De a siker nem maradt el. Tóth Aladár így ír az eseményről: „A közönség? Vagy húsz percig állva tapsolt és úgy ünneplott tomboló tapsokkal. Pedig bennfentesek szerint a debreceni nézőtér nehéz terep.” A Debreceni Független Újság az elismerő szavak mellett élesen bírálta a közönyt, többek között az elmaradt közígazgatási vezetőket is. Kodály üdvözlő távirata azonban némi gyógyírt jelentett az ottlévők számára: „Hogy Debrecen megismeri és megérti a székelyt, nagy lépés a magyar lelki egység felé. Köszönet és üdvözlés minden közreműködőnek. Kodály Zoltán”

A Psalmus Hungaricus debreceni bemutatója

1939-ben, Református Kollégium 400 éves fennállását az egyház nagyszabású ünnepségsorozattal ünnepelte, melynek kiemelkedő eseménye volt a május 9-iki Nagytemplomi ünnepi megemlékezés, benne a műsor középpontjában a Psalmus. Az előadás különlegessége az volt, hogy a művet fiatalokból összeállított kórus énekelte. A város kiváló karnagyainak köszönhetően több, valóban pódiumképes diákkórus is működött Bodnár Lajos, Csösz László, Horváth Károly, Szigethy Gyula és Szabó Emil munkásságának köszönhetően. (Szabó Emil egyébként zeneszerzést Kodálytól, zongorát Bartóktól tanult. Bartók Béla 1931-ben adott hangversenyének közreműködőjét, Orosz Júlia énekesnőt ő kísérte!) Az összkart B. Szűcs Ferenc, a Dóczy-intézet Tanítóképző és a Zenede későbbi tanára vezette. Az eredeti terv szerint a karmester maga Kodály lett volna, azonban betegsége ebben meggátolta, helyette Szatmári Géza ugrott be, a szólista a pesti Operából Nagypál László volt. A szerző az első próbákon még jelen volt. A betegsége miatt magát kimentő, debreceni barátjának, dr. Jakucs Istvánnak küldött levélben a következőket írja: „A Psalmus útját én is úgy érzem, mint egy tőlem idegen bolygóét. Három legutolsó állomása: Athén, Debrecen, Párizs. Ez a szimbolikus háromszög mintha egész életem értelmét és törekvését ábrázolná: a magyar álljon a maga lábán, egyik kezét Athén, másik kezét Párizs felé nyújtva. Minden tehetségét az újkor Párizsa és az ókor Athénje fejlesztheti odáig, hogy önmagát legjobban kifejezze. Minél rövidebb a magyar lélek útja Athénig és Párizsig, annál könnyebben talál önmagára. Ezért legfontosabb nekem a három állomás közül Debrecen. Ilyen fiatal kórus még nem énekelte a Psalmust sehol.

Nem minden aggály nélkül néztem elébe a nagy vállalkozásnak. De már az előzetes próba meggyőzőtt, hogy ifjúságunk az erején felőli vállalkozásokat is győzi.”

Ismeretes Kodálynak az a mondása, hogy a magyar embernek egyik lábával falun, a másikkal a városban kell állnia. A két gondolat hasonló. A szimbolikus háromszög a magyar kultúra európaiságáról, utóbbi pedig a magyar lélek egy-ségről szól.

Egyébként a párizsi Psalmus-koncerten való részvételét is le kellett mondania. Az oda küldött hasonló tartalmú levelében megemlíti, hogy „Debrecenbe se tudtam elmenni, pedig az fontosabb lett volna”.

1943. május 8-án, a Bárdos Lajos által már 1934-ben kezdeményezett „Éneklő Ifjúság” mozgalom keretében – ugyan néhány hónapos késéssel – a különböző felekezeti és állami iskolák együttesen köszöntötték a Mestert 60. születésnapja alkalmából. 900 dalos énekelte együtt a „Forr a Világ”-ot, hatalmas sikerrel. Az eseményről szóló tudósítást Újfalussy József írta, aki megjegyezte: „Fontos, hogy ez a Kodály ünnepély végre megszületett.” A hangversenyt megelőző időszakban a helyi lapokban nagy sajtóvita dúlt Kodályról, melynek során politikai felhangú, méltatlan támadások is érték. Természetesen akadtak világos fejű és megfelelő zenei érzékkel rendelkező emberek, akik nyíltan és határozottan állást foglaltak mellette. Az egymásnak feszülő ellentétek miatt az ügy fegyelmi eljárás keretében a Magyar Sajtókamaránál folytatódott. Mindez azonban a legcsekélyebb mértékben sem tudta kikezdeni Kodály tekintélyét.

Néhány év múlva megalakult a kollégiumi Kórus, mely később Csenki Kórus néven vált ismertté. Nem sokkal később már a „Jézus és a kufárok”-at énekelték, és közreműködésükkel hangzott el ismét a Psalmus és a Székelyfonó. Utóbbin a szerző is megjelent. Kodály művészete így Debrecenben végleg otthonra talált.

Az ötvenes és hatvanas évek

1952-ben a zeneoktatást érintő változások új távlatokat adtak a zeneoktatásnak azzal, hogy kialakították annak hármas tagoltsági rendjét. Erről a korszakról így ír Újfalussy József: „Tagadhatatlan, hogy kiterjedt, világszerte elismert zeneoktatási intézményhálózatunkat ez az egyenetlen, nehéz, görcsös korszak teremtette meg.” Debrecennek nagy szerencséje volt, hogy akadt egy olyan ember, aki az egyenetlen, nehéz és göröngyös utakon is biztonsággal tudott járni. Kell-e mondanom, hogy őt Gulyás Györgynek hívták, aki a tarhosi iskola megszüntetése után jött Debrecenbe, és a Szakiskola igazgatója, valamint a Kodály ügy debreceni élharcosa volt. Ebben az időben kezdődött Kodály és Debrecen kapcsolatának legszebb fejezete. A céljait szem elől soha nem tévesztő, szívósan küzdeni tudó, alkotószellemű vezető állandó kapcsolatban volt a Mesterrel, akit gyakran hívott a városba. 1955-ben itt ünnepelték 73. születésnapját a Budavári Te Deum első debreceni előadásán. A nagyszerű hangverseny végén így szólt a közön-

séghez: „Ennek az ünnepségnek forróságában mondhatom, hogy nem éltem hiába. Ezt bizonyítja Debrecen lelkes közönsége. Ez a Debrecen úgy különbözik az 50 évvel ezelőtől, mint egy a száztól.”

A Szakiskola névadása

1956-ban a Művelődési Minisztérium javasolta a szakiskoláknak, hogy kiemelkedő magyar muzsikusok nevét vegyék fel. Gulyás György Kodály nevének fölvetelére tett javaslatot, aminek engedélyezését a minisztérium a névadó beleegyezésétől tett függővé. Gulyás György az akkori tanácselnök, Ménes János társaságában meglátogatta a Mestert, aki megkérdezte, hogy van-e lehetőség az 1954-ben megszüntetett tarhosi iskola szellemiségének átplántálására. Gulyás személye erre garancia volt. Miután Kodály megadta az engedélyt, különböző tanácsokat adott az iskola további működtetéséhez a tradíciók megbecsülésével, az iskola társadalmi kapcsolataival, a zenepedagógia gyakorlatával kapcsolatban. Végül a következő gondolatot ajánlotta jelmondatul: „Nincs megalkuvás művészetben és magyarságban.” (Ezt a jelmondatot az utóbbi években szerencsére már gyakrabban használják.) Az 1957. június 23-án megtartott ünnepség alkalmával a következőket írta az iskola vendégkönyvébe: „A debreceni szakiskola jövője: példát adni a szolfézs és hangszeritanítás összehangolására, ének-alapon történő hangszeritanítással új énekekre bírni a hangszereket; a környékre kisugárzó működéssel hangzó életre bírni a néma berkeket.”

Ennél az útmutatásnál sokkal fontosabbnak érzem azokat a gondolatokat, amelyeket az ünnepségen felszólalása alkalmával mondott. Időhiány miatt csak részleteket emelek ki ebből a beszédből: „Megmondom, hogy mi törte meg az ellenállásomat itten, annak ellenére, hogy hiába indítványoztam, hogy az iskolát Maróthiról nevezzék el (...) látszott valami biztosítéka annak, hogy az egészséges zenekultúrára való nevelés itten jó otthonra talál, hivatott kezekre van bízva (...) Most nem fejtegetem hosszasan, hogy mi a szolfézs, csak röviden említtem meg. A felületesen tájékoztatottak előtt sokszor úgy rémlik, hogy azonos a szolmizálással: aki szolmizál, az szolfézs tanul. Nem! A szolfézs ennél sokkal több! A szolmizálás a hangok magasságának megkeresése, az még csak egyik kis eleme, ott a nagyobb eleme: a ritmus, a ritmusban való biztos tájékozódás. És ott a betetőzése: a zenei nyelvtannak, a grammatikának, syntaxisnak teljes uralma. Arra tanít a szolfézs! (...) És ha nevem valami bélyeget jelent, akkor jelentse azt, hogy itt nem ’muziklérer’ stílusban, nem zongoragépeket akarnak nevelni, hanem a zenét gyökeréből értő és érző zenészeket és zeneértőket.”

Az ünnepséget két nagyszabású hangverseny követte: délben a Nagytemplomban, délután a Központi Művelődési Otthonban szólalt meg a Missa Brevis, a Budavári Te Deum és számos kórusmű a háromszoros Kossuth-díjas, kiváló művész tiszteletére a szakiskolai vegyeskar, a Kántus, a Debreceni népi együttes,

a Csapókerti iskola kórusa, valamint Pográc Zoltán, a MÁV-zenekar és helyi művészek közreműködésével. Vezényeltek: Szigethy Gyula, Papp János, Gulyás György és Vaszy Viktor.

A névadás utáni időkben hatalmas lendületet kapott a kóruséneklés. A híres llangolleni győzelmet követték az arezzói díjak. Kodály éberrel figyelte a kórus sikeres működését, melyekről táviratai és vendégkönyvi bejegyzései is tanúsítanak. Ebből a karból nőtt ki az immár világjáró és világhírű Kodály Kórus, a vidék egyetlen professzionális kórusa, Kodály kórusművészetének életben tartója és egyik legavatottabb tolmácsolója. (A mostani jubileum tiszteletére elkészítettek 4 CD-t, mely Kodály összes vegyeskari műveit tartalmazza.)

Még négy alkalommal járt Debrecenben a Mester. Mindig ellenőrizte a „szolfézs-színvonalat” – ahogyan Straky Tibor írja. A vendégkönyv egyik bejegyzésében ez áll. „Újra itt, a szolfézs további ösztönzésére, remélve, hogy már nem lesz rá szükség (a biztonság kedvéért zárójelbe azért odaírta: ti. ösztönzésre).” A Tanár Úr e tekintetben – sajnos – hiába reménykedett. Napjainkban nagyobb szükség volna erre, mint akkor. Ha ezen változtatni akarunk, kiindulópontként a már idézett beszédét kell megjelölni. Mi is a szolfézs? Meg kellene vizsgálni, hogy mi az, ami az idők folyamán elmaradt, mitől van az, hogy a vizsgázó-felvételiző növendékek nagy részének a dallamírás és a lapról olvasás elég gyenge pontja (legalább 20 évig figyeltem egyidejűleg a szakiskolák bemeneti és kimeneti oldalát és nem csak Debrecenben!) Végül hogyan lehetne a használt módszereket megújítani, kiegészíteni, korszerűsíteni. Ezek a gondolatok nyilván túlmutatnak a debreceni kereteken. De ha a kodályi útmutatás első szavaira gondolunk („példát adni...”), akkor a munkának már ma nekiláthatunk.

Az utódok tisztelete

Halála után a hálás utódok erkölcsi kötelességüknek érzik életművének ébren tartását. Ez az életmű kiapadhatatlan forrás. Bárhonnan is közelítünk felé, azt tapasztaljuk, hogy tanít, segít élni és jó magyarnak lenni! Ezért elsőrendű kötelességünk az életmű teljességének gondozása és láttatása, hiszen e nélkül Őt teljesen megérteni nem lehet. E gondolatok jegyében történtek és történnek azok az események, amelyek ezt a törekvést tükrözik. Elsősorban a zeneoktatási intézményekben. Hiszen itt van meg leginkább annak a lehetősége, hogy a gyakorlati muzsikálás mellett az életmű más területeivel is foglalkozzanak. Így került megrendezésre még a hetvenes évek elején kétszer is a Kodály Napokon az a tudományos ülésszak, melyen neves tudósok foglalkoztak az életmű kevésbé ismert oldalaival. Vargyas Lajos, Bónis Ferenc, Vitányi Iván, Eősze László, Újfalussy József, Gulyás György, majd Lendvai Ernő, Erdei Péter és Straky Tibor voltak az előadók. Az alsó és középfokú szolfézs és népdaléneklési versenyeknek ma már nagy hagyományai vannak. (Ezek ugyan nem az általános állapotokat tükrö-

zik, de eredményességük kétségtelen.) A szakközépiskola gondoskodik arról, hogy egyetlen növendéke se kerüljön ki úgy az iskolából, hogy nem vett részt legalább egy Kodály-műveltségi versenyen. A születésnap hangverseny állandó éves programnak számít. Az idén regionális verseny lesz! (Az intézmény egyébként egy becses hagyatékot is a magáénak tudhat. Kodály úgy rendelkezett, hogy szerzői jogdíjának 10%-át a Szerzői Jogvédő Hivatal évente utalja át az iskolának. Ennek a Hagyatéknak méltó módon való kezelése is az iskola feladata. A legjobb diáknak évente megítélendő Kodály-díjnak is ez képezi az alapját.) Jó kezekben van a népzenei képzés is. A nemrég gyönyörűen felújított zeneiskolai épület és az immár Simonffy-terem átadásakor fölcsendülő csodálatos, megható gyerekhangnak demonstratív ereje volt! 20 éve már, hogy a DE Zeneművészeti Kara évente megrendezi a Bárdos Napokat, mely az ország elméleti szakembereinek és kóruskarnagyainak fóruma. Idén éppen Kodály jegyében zajlott. Ennek az intézménynek falai között van az ország egyik legaktívabb, zeneelmélet-tanárokat és kórusvezetőket képző tanszéke. Végül, de nem utolsó sorban megemlítem a város eleven kóruséletét. Ma Debrecennek legalább 10 olyan amatőr kórusa van, amely saját területén bárhol megállja helyét a világban.

Meg kell még említenem azokat a gondokat, amelyek mellett közülünk senki sem mehet el szó nélkül. Az iskolai énektanítás háttérbe szorítására, a nem zeneközben élő fiatalság klasszikus zenei műveltség szintjének alig mérhető voltára gondolok. Nem kétséges, milyen lesújtó véleménnyel volna Kodály Zoltán az időnként tereinken, a fájdalomküszöb határán dübörgő „alig zenékről”. Egy, ezzel kapcsolatos gondolata megmaradt emlékezetemben: a szemét-fuvarozás is tisztos kereset. De azt zárt kocsikon intézik el...

Mindez azonban országos probléma, és nem tartozik Kodály Debrecennel való kapcsolatának tárgykörébe.

Röviden szeretnék szólni Debrecenről is, hiszen a város neve benne van előadásom címében. Először egy rövid történet: a 2001-es szolfézsversenyt Kósa Lajos polgármester úr nyitotta meg. Többek között elmondta azt is, hogy dolgozószobájában egyetlen festmény van, és az Kodályt ábrázolja. Majd nem zavartatva magát az ott lévő profi muzikusoktól, kiállt a színpad szélére, és elénekelt kedvenc népdalát. Kell-e ennél jobb ajánlólevél, ha meg akarjuk tudni, hogyan is áll a városvezetés Kodállal? Komolyra fordítva a szót, példa értékűnek érzem azt, ahogyan a város ezt a jubileumot megtiszteli. Az egész évet átfogó rendezvénysorozata egyaránt méltó a városi hagyományokhoz és Kodály Zoltán életművéhez. Ez az élő emlékmű ugyan maradandóbb, mint az érc, de azért jó volna egy ilyen anyagból készült közterületi emlékmű is. Ezzel is méltó emléket állíthatna a város a Mesternek, aki gazdag hagyatékkal ajándékozott meg bennünket.

Előadásomat egy Csoóri Sándortól vett idézettel szeretném befejezni: „Megállítani az örvénylést! Megállítani az eseményeket és a kiváltságos pillanatokot kimerevíteni! Ezek az idő tartóoszlopai.”

Kodály jó néhány ilyen tartóoszlopot helyezett el emlékezetünkben. Legyenek ezek további életünk fontos tájékozási pontjai!

Forrásművek jegyzéke

- A Debreczeni Zenede története (1862–1912)*. Szerkesztette: Drumár János. Kiadta a Debreczeni Zenede (1913)
- Debrecen zenei élete a századfordulótól napjainkig* (tanulmányok). Szerkesztette: Breuer János. Kiadta Debrecen Megyei Városi Tanács VB (1975)
- BREUER JÁNOS: *Bartók és Kodály*. Magvető Kiadó (1978)
- Kodály Zoltán levelei*. Szerkesztette: Legány Dezső. Zeneműkiadó (1982)
- KODÁLY ZOLTÁN: *Közélet, vallomások, zeneélet*. Szerkesztette: Vargyas Lajos. Szépirodalmi Könyvkiadó (1989)
- GULYÁS GYÖRGY: *Bűneim... bűneim?* Békés (1988)
- Válogatott írások és képek Gulyás György hagyatékából*. Szerkesztette: Kedves Tamás, Csokonai Kiadó (2004)
- SZATMÁRI ENDRE: *Régi melódiák, hamis hangok*. Kiadta a debreceni Kodály Zoltán Zeneművészeti Szakközépiskola (2000)
- STRÁKY TIBOR: *Kodály Zoltán és Debrecen*. Kiadta a debreceni Kodály Zoltán Zeneművészeti Szakközépiskola (2003)
- Iratok a magyar zeneoktatás történetéből*. Szerkesztette: Berlász Melinda és Tallián Tibor. Kiadta az MTA Zenetudományi Intézete (1983)